ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ШУМКА М.Л. (м. Тернопіль)
Copyright © 2014
УДК 001.82.-1

Антропоцентричні теорії у різних модифікаціях були і залишаються актуальними питаннями наукових досліджень. Життя людини, її інтереси та переживання, питання національної ідеї, свободи, людської гідності висвітлювали як історики, так і філософи, й особливо ця проблематика цікавить поетів та письменників. Дослідники історії української філософії одностайно стверджують, що характерною рисою української філософської думки є *людиноцентризм.* Як зазначає дослідник історії філософії І. Мірчук, українська філософія у центрі своїх розвідок поставила не чисту абстракцію, а людину, її долю, її життя та його сенс [2, с. 719].

Сьогодні, вшановуючи 200-річчя від народження Великого генія українського народу – Тараса Григоровича Шевченка, відмітимо найхарактернішу рису його творчості – антропоцентризм. Саме цю особливість український дослідник Дмитро Чижевський назвав "основною рисою цілої духовної постаті" поета. "… І природа, і історія, і культура – мистецтво, наука, релігія – усе має значення і цінність лише й виключно залежно від цього загального та універсального вихідного пункту – від людини, її переживань, бажань, потреб, страждань" [4, с. 138]. Навіть для характеристики нації поет обирав конкретну людську постать – "матір", "стареньку матір", "заплакану матір", Прометея тощо.

Людина у творчості Тараса Шевченка має національне "обличчя" – є втіленням як національного, так і вселюдського. В руслі цих думок читаємо його заклик: *"Будьте люди!".* Ідея Шевченкового людинолюбства була також підмічена Іваном Франком у статті "Тараса Шевченко і його "Заповіт". Зокрема, Іван Франко пише: "Всі оті люди, що живуть у поемі і котрим однаково спочувати мусить чи то поляк, чи німець, чи француз, вони українці, думають і чують по-українськи" [3, с. 467].

Наукові розробки І. Дзюби, М. Жулинського, Ю. Барабаша, В. Шевчука, В. Смілянської, Н. Яковенко та інших учених допомагають нам переомислити творчий доробок видатного поета, великого українського пророка. Сучасні Шевченкознавчі дослідження набувають свого розвитку, відзначаються новизною та актуальністю вивчення його творчості. Для багатьох поколінь українців Тарас Шевченко означає дуже багато, ми читаємо і перечитуємо його поезії, знаємо їх напам'ять, співаємо та цитуємо їх, проте нам усім видається, що усе ж не все знаємо про нього, про його геніальні ідеї та переконання. Звісно все, що геніальне відразу неможливо однозначно зрозуміти, пояснити, виокремити для себе як дороговказ. Тому на сьогодні можна цілком впевненно ставити за мету спробувати системно проаналізувати творчість Тараса Шевченка на предмет його людиноцентризму.

Іван Дзюба в дослідженні, присвяченому Тарасові Шевченку, слушно відмітив таке: "Тараса Шевченка ми розуміємо настільки, наскільки розуміємо свій час і Україну в ньому" [1, с. 9]. Ці слова можуть звучати в будь-який час і для кожного українця, і навіть для людини іншої національності та місцепроживання, передовсім як настанова ще і ще раз перечитати Шевченкові твори, аби збагнути та вивірити свою любов до рідного краю, до народу.

Тарас Шевченко виступив за права свого народу в епоху формування національних держав шляхом духовних та освітніх змін. Він був прихильником саме так званої народної волі, тому, як пише Іван Дзюба, "в Шевченковій поезії немає панського гасла "вольності", а є народне "воля". Це принципово різні речі. Він сподівався на боротьбу народу за своє визволення, а не за права шляхти" [1, 77].

Всім своїм героям Тарас Шевченко бажає віри, надії, любові, щастя, свободи, шанує вічні, загальнолюдські цінності. Він тонко підмічає проблеми соціальної несправедливості, гнівно і гостро її висміює:

"Он глянь, – у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, – бо нічим обуть
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують…
…А онде під тином

Опухла дитина – голоднеє мре,
А мати пшеницю на панщині жне…" [5, с. 203].

Уболіваючи за нужденний люд, поет виливає свою ненависть до гнобителів та безжалісно їх критикує:

"І звір того не зробить дикий,
Що ви, б'ючи поклони,
З братами дієте… Закони,
Катами писані, за вас" [5, с. 386].

Мрія про те, що український народ зможе позбутися панівного ярма, була у Тараса Шевченка найзаповітнішою. У відомих творах, таких, як "Сон", "Кавказ", "Як умру, то поховайте", "Я не нездужаю, нівроку…" та інших бачимо поета в образі Велета сили та духу, який готовий усе своє життя віддати за свободу свого народу. Йому близька і дорога кожна людина, він бажає кожному змін на краще, вірить, що тільки творча праця принесе добро, щастя, світле майбуття:

"Роботящим умам,
Роботящим рукам
Перелоги орать,
Думать, сіять, не ждать
І посіяне жать
Роботящим рукам!.." [5, с. 546].

Шевченко не просто засуджує імперію. Він переконаний у неминучості її кінця: *"Умруть / Ще не зачатиє царята"* ("І Архімед, і Галілей…"). Водночас як поет-пророк твердо вірить у моральну відбудову світу:

"І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі" [5, с. 553].

Шевченків гуманізм не є наслідом якоїсь певної доктрини, тобто якоїсь "абстрактної ідеї людяності". В осередді поетового світу перебуває "людина сама по собі, у своєму реальному бутті". В людині він цінує перш за все вічні, загальнолюдські якості, і не має значення, якої нації людина, якої віри, соціального стану. Ніколи Тарас Шевченко не принижував і не вивищував свій рідний український народ, він цілковито присвятив себе його служінню, жив його життям – проблемами, історією, долею. Тому сучасна людина, котра носить у своїй душі високі ідеали, ніколи не омине Шевченкового "Кобзара" – книги, яка адресовна кожному нині живущому поколінню.

1. *Дзюба І.* Тарас Шевченко. Життя і творчість / Іван Дзюба. – Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006.
2. *Мірчук І.* Історія української філософії / І. Мірчук // Енциклопедія українознавства: У 2-х т., кн. 2. – Мюнхен-Нью-Йорк, 1949.
3. *Франко І.* Тарас Шевченко і його "Заповіт" / Франко Іван. Зібрання творів у 50-ти томах. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 34. – с. 386 – 388.
4. *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні. – Київ: Орій, 1992. – С. 138-151.
5. *Шевченко Т. Г.* Кобзар [Текст] / Тарас Григорович Шевченко. – К.: Дніпро, 1980. – 613 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ТНЕУ

ЮРЧАК Н.М. (м. Тернопіль)
Copyright © 2014
УДК 94(477)

Культура – це світ людини, її витвір та середовище буття. Людство в цілому є творцем культури, кожна конкретна людина здійснює свій культуротворчий внесок відповідно до творчого потенціалу та об'єктивних обставин. У кожній національній культурі присутні